

TOPIC: PUBERTY (GIRL).

INFORMANT: VILIMAINA KOROIDAWA. (F. 58 Yrs)

PLACE OF ORIGIN: NAKAVU. NAMOSI.

PLACE OF INTERVIEW: RAIWAI. SUVA.

DATE: 3/3/87.

INVESTIGATOR: VASITI. LIGAIRI.

Vinaka keirau talanoa tale tiko yani qo kei Vilimaina Koroidawa, edua na marama ni Nakavu, Namosi kana talanoa taka tiko qo vei au nai vakarau ni vakataletubu ka dau yacovae dua na gone yalewa mai na nona vanua mai Namosi, vinaka vakadevu Vilimaina.

Ia, na gauna sa qai tauvimate kina vakadua e dua na gone marama, esa na qai tukutu ku ko koya vua na marama na tinana me na qai tukuna kina nisa qai vakatale tubu.

Sa na qaitavi nei tinana me tukutuku veitamana, sa qai tukutuku ko tamanavei ira na wekana.

Sa qai tavi nei koya na tamana me vakasavuya nai tukutuku vua na turaga na tamana. Ra sa na qai vavarau mai kina na wekana nisa na vakabogiva kina na luvena goneya.

_: Vilimana me vaka koni tukuna toka qori ni ra sa vakarau mai ko ira na wekani tamana, daru na lesu tale mada vaka lailai ki liu, me vakasa qai gone lailai mai na gone, e dau vaka cava mai Namosi, e dau vakacori ga naveiqavi qo vua na ulumatua se dua ga na gone yadewa sa sucu maiena dua na vuvale?

E dau caka ga vua e dua na gone yadewa ka ulumatua ena nona vuvale.

— Vakacava nayabaki ni bula cava beka edau yacovi ira na kina na ka qo?

Yabaki tini, so yabaki tinikalima, tinikalima ga se ono.

— Vakacava beka Vilimaina na maramaqori, esana tu beka eso naka esana vakarau taki tu me baleti koya me vaka beka na kakana?

Na gaunaga sa qaisucu mai kina na gone ka rau raica na veiwatini ni gone yalewa, e rau sanavakavakau sara tiko mai kina me yacova sara mai na gauna enayacovi koya kina na nona mate vaka marama.

— Me vaka koni sa tukuna toka ni sa kau nai tukutuku qori vie ira na wekai tinana ia, ena kau talega nai tukutuku vua na wekai tinana?

Me vaka mai Cakaudrove, ni sana vakataletubu e dua na gone, esana kau nai tukutuku vua na wekai tinana kara sana kauta mai na ibe keina masi, vaka cava mai Namosi?

Esanaqai tukutuku gako tinani gone vei ratou na tacina, esanatauka sara toka ga mada eliu e dua na ibe ko tinani gone ni ratou se bera ni lakomai na wekai tinana dina.

— Me vaka ni sa tukuna toka ni sa tauvimate na gone sa ma tko vei tinana, ko cei sara beka esana qai lako mai me na mai tiko vata kei koyana gone ena lomani vale?

Ko Bua saraga esana qai lako mai mera mai tiko vata ena lomani vale. Ko tinana esana vakasaqara tko mai na veika taucoko esana qarava tiko ga ko buna e na lomani vale vua na gone.

— Vilimaina me vaka sa vakataletubu otina gone, sanalakova ma na gauna ni vakabogiva vakacava ni sana mai davo ena lomani vale, na veiqaravi vaka soti sara ena vaka yacori tko vua?

Sana veisau tiko na nonai sulu, ena veisiga ia, naitavi tiko ga nei Buname yacova sara sa vakabigiva na gone.

_: Vilimaina, qori nira sa davo tko e lomani vale, era na sili tiko beka na cava na wa se ,me vaka au dau rogocaena so navanua me vaka mai Tailevu, era dau vakasilimi ga na marama ena waiwai?

Mai veikeitou mai Namosi, ko ira na goneyalewa tauvimate era dau sili ga na wai. Sa qaidau i tavi toka ga nei buna me laki vakasilimi koya e valeni sili se toevu beka, e suva sa caka toka ga e vale ni sili.

_: Kenai balebale na nonai sulu e na maroroi tiko se sa duaka ga sa lai save?

Na maroroya toka ko tinana ni sa oti na bogiva sana qai laki savata ga ko tinana nai sulu ni gone yalewa.

_: Me vaka e Tailevu qo, ni sa dau tauvimate edua na goneyalewa, esa na tabu sara ni dua na gonetagane me na lako yani kina bure sa davo koto kina na gone, vaka cava mi Namosi e dau vakakina?

Balata era dau vaka bauta tu na noda qase vakaviti ena gauna e liu, ke a lako yaniena vanua qo ko ira na tagane ena rawa ni lakovakavivia vua na gone na dra vakacava beka mai Namosi?

Vatale ga kina Tau.

_: Me vaka ni sa dau caka tko na vakabogiva kasa davo tiko na goneyalewa, ra dau lako yanina nonai caba era daukauta yani na kena kara laki meketikoya beka toka, vakacava na nomuni vanu mai Namosi?

Na gauna sa caka kina na bogi va sa qai uru na taunamu vakaviti, na gatu, tevu na ibe ni kana sa qaicaka na kara.

?: NI tuna toka qori na vakabigiva, qori ena lomani va na siga, se lomani bogiva

Na i otioti sara ga ni siga sa qai caka na bigiva, ni sa otina kana, ra sa qai suka yani na nonai caba, ra lako yani na nonai tokani ra lako yani na tinana vakacabe era laki veitalanoa, meke laga sere ka tuki na tabili, qiri na qita kei na lali marau tko e lomani vale.

_: Vilimaina me vaka koni sa tukuna toka qori, ni sa caka tiko na vakamarau taki ena lomavale, me vaka ena sona vanua e ra dau kau na gone mera laki sili, vakacava beka ma Nakavu?

Io, dau laki sili na gone yalewa, sa qaidau kau ga yani e wai ka laki vakasilimi koya ga ko buna. Sana qai lako bekatoka yani ko tinaname vei tomani toka beka.

_: Ena kau tiko qori e wai, ena vakaisulutaki mevaka ena so na vanua au dau rogoca ni dau vakai sulu taki ko koya na gone mai vei ira na wekana cava nomuni vakasama ena tinana qo ?

Na gauna sa laki sili kina na goneyalewa, ena sulu tko mai vua na tinana, sana qai lako mai kina vanua sa tevu tu kina na dabedabe se kakana, na gauna sa ma dabe kina, na gauna ni kana, sara qai mai cokia nanona nei na dabedabe kei na nonai sulu e na veisau taki, ka sana qai kauta na nona nei me nona, ia, na nona nei esana qai tevuka tale na nona dabedabe me qaivakaisulu taki koya tale ena dau nai sulu era sa vakarau taka tiko mai na wekani tagame.

_: Kenai balebale ya e na so talega nai yau nei Buna se?

Io, na gauna ra sa lako mai kina na wekai tamana, eratou sana kauta tiko mai na nona iyau, sana qai wase nai yau esana wase tale tikoga kinana nei buna ni ko buna ea veiqaravi tko vua na gone.

_: Vilimaina, me vaka koni tukuni tiko qori na vakamamaca, ko cei edauvakarau taka na kakanani vaka mamaca ko tina se ko tama?

Ko ira na wekai tamani gone era na vakarau taka mai na kakana. Ko tinana sana nona ga naqaravi koya tiko, ko tamana sana qai nona na sigani vakabogiya. Me vaka era vakarau taka mai kina nai yau kei na magiti ko ira na wekai tamana.

_: Vaka cavanai sulu e dara na gone ni laki sili, ena vakarau tala ko cei?

Ko ratou saraga na wekai tinana ni sa lesu mai na sili, eratou sana qai vakarautala na nonai sulu ko ratou na wekai tamana ka kau me laki vakamamaca taki.

_: Mai Cakaudrove Vilimaina, ni sa dau caka oti na vakamamaca e dau caka e dua na soqo ni vakavinavinaka me vaka na solevu, e dau cakabeka nai vakarau oqo ena nomuni vanua?

E sega, sega ni dau caka vei keimami na solevu, ni caka ga navakabogiva sa na yala kina, era sana mekemeke na marama, lagasere ko ira nai caba nei koya na gone yalewa cauravou, oti ga sa oti, wase gana kenai yau, vua na wekadra na gone.

_: Daru na tosoya tale vaka lailai na neidaru vei talanoa ki liu, me vaka na gauna makawa edau vakayagataka beka tu na masi me dau tatarovi ni dra, me vaka ko keda nikua eda sa vakayaga taka gana qamuqamu sa tu ena sitoa, era dau vakayagataka tale ga mai na marama ena nomuni vanua na masi ena gauna e liu?

Io, sa dau vakarautaka toka ga na maramatinana, na gaunabeka ga sa sucu mai kina na marama, sa na vakarautaki tko kina namasi me qusiqusi ni dra.

_: Vakacavana masi qori, esana dua gana masi ena dara tiko enaveisiga, se sana dua ga na masi ena dara toka ena vakabogiva?

Ena veisau tiko ena veisiga, veisau tiko vakatolu ni se bera na karobo, sili ga veisau sara, ka mai maroroi tiko loya sa vakayagadaki oti.

_: Vilimaina, ena so na vanua era dau gunuva eso na wai vakaviti ko ira na marama ni ra tauvimate tiko me dau lako beka kina vakavinaka na dra ka me kua kina ni mosi na kete. vakacava vei kemudou e Namosi?

Ena so ga na vanua, mai vei keitou, Au kila toka beka kina ni sega. era sega ni gunuva. Lesu ga mai nasisili, era sa mai dabe toka kei budra, talanoa toka.

_: E so beka na tabu e dau tu vei ira?

Era dau tabu ga ni kania eso na kakana me vaka na vuaka, vonu.

Na kedra kakana e dau tavu, na uto, tavioka, maleya, ura,

Era tabu ni kania tale edua na kakana me saqa.

_: Isa, ni se bera ni cava na neidaru veitalanoa, au kerea me dua toka na nomuni vakasala vei ira na noda goneyalewa ena gauna edaidai me vaka ni ko ira na gone nika era sa dau lako tu vakaveitalia.

Vinda vakalevu tau, so nodra marama tubutubu, ni ra sa laki gunu yona, sa guilecayi

TOPIC: PUBERTY (GIRL).

INFORMANT: VILIMAINA KOROIDAWA. (F. 58 Yrs)

PLACE OF ORIGIN: NAKAVU. NAMOSI.

PLACE OF INTERVIEW: RAIWAI. SUVA.

DATE: 3/3/87.

INVESTIGATOR: VASITI. LIGAIRI.

Vinaka keirau talanoa tale tiko yani qo kei Vilimaina Koroidawa, edua na marama ni Nakavu, Namosi kana talanoa taka tiko qo vei au nai vakarau ni vakataletubu ka dau yacovae dua na gone yalewa mai na nona vanua mai Namosi, vinaka vakavevuni Vilimaina.

M [Ia, na gauna sa qai tauvimate kina vakadua e dua na gone marama, esa na qai tukutu ku ko koya vua na marama na tinana me na qai tukuna kina nisa qai vakatale tubu.

M [Sa na qaitavi nei tinana me tautuku veitamana, sa qai tukutuku ko tamanavei ira na wekae.

M [Sa qai tavi nei koya na tamana me vasa vavae nai tukutuku vua na turaga na tamana. Ra sa na qai vavarau mai kina na wekana nisa na vakabogiva kina na luvana gone yalewa.

Vilimaina me vaka koni tukuna toka qori ni ra sa vakarau mai ko ira na wekani tamana, daru na lesu tale mada vaa lailai ki liu, me vakasa qai gone lailai qai na gone, e dau vaka cava mai Namosi, e dau vakacori ga navenaveni qo vua na ulumatua se dua ga na gone yalewa sa sucu maiena dua na vuvale?

PE [dau caka ga vua e dua na gone yalewa ka ulumatua ena nona vuvale.

day
dece

_Vakacava nayabaki ni bula cava beka edau yacovi ira na kina na ka qo?

P [Yabaki tini, so yabaki tinikalima, tinikalima ga se ono.

_Vakacava beka Vilimaina na maramaqori, esana tu beka eso naka esana vakarau taki tu me baleti koya me vaka beka na kakana?

P [Na gaunaga sa qaisucu mai kina na gone ka rau raica na veiwatini ni gone yalewa, e rau sanavakarau sara tiko mai kina me yacova sara mai na gauna enayacovi koya kina na nona mate vaka marama.

_Me vaka koni sa tukuna toka ni sa kau nai tukutuku qori vie ira na wekai tamana ia, ena kau talega nai tukutuku vua na wekai tinana?

Me vaka mai Cakaudrove, ni sana vakalaletubu e dua na gone, esana kau nai tukutuku vua na wekai tinana kara sana kauta mai na ibe keina masi, vaka cava mai Namosi?

M [Esanaqai tukutuku gako tinani gone vei ratou na tacina, esanataka sara toka ga mada eliu e dua na ibe ko tiani gone ni ratou se bera ni lakomai na wekai tinana dina.

_Me vaka ni sa tukuna toka ni sa tauvimate na gone sa mi tko vei tinana, ko cei sara beka esana qai lako mai me na mai tiko vaka kei koyana gone ena lomani vale?

V [Ko bua saraga esana qai lao mi mera mi tiko vata ena lomani vale. Kotinana esana vakasaqara tko mai na veika taucoko esana qarava tiko ga ko buna e na lomani vua na gone.

_Vilimaina me vaka sa vakalaletubu otina gone, sanalakova mi na gauna ni vakabogiva, vakacava ni sana mai davo ena lomani vale, na veiqaravi vava soti sara ena vaka yacori tko vua?

V [Sana veisau tiko na nonai sulu, ena veisiga ia, naitavi tiko ga nei Buname yacova sara sa vakabogiva na gone.

_: Vilimaina qori nira sa davo tiko e lomani vale, era na sili tiko beka na cava na wai se ,me vaka au dau rogocaena so navanua me vaka mai Tailevu, era dau vakasilimi ga na marama ena waiwai?

Vale
Sili

Mai veikaitou mai Namosi, ko ira na goneyalewa tauvimate era dau sili ga na wai. Sa qaidau i tavi toka ga nei buna me laki vakasilimi koya e valeni sili se toevu beka, e suva sa caka toka ga e vale ni sili.

_: Kenai balebale na nonai sili e na maroroi tiko se sa duaka ga sa lai save?

V
Sili

Na maroroya toka ko tinana ni sa oti na bogiva sana qai laki savata ga ko tiana nai sulu ni gone yalewa.

_: Me vaka e Tailevu qo, ni sa dau tauvimate edua na goneyalewa, esa na tabu sara ni dua na gonetagan me na lako yani kina bre sa davo koto kia na gone, vaka cava mi Namosi e dau vakakina?

Balata era dau vaka bauta tu na noda gase vakaviti ena gauna e liu, ke a lako yaniena vanua qo ko ira na tagane ena rawa ni lakovakavia vua na gone na dra vacava beka mai Namosi?

V
Sili

Vatale ga kina Tau.

_: Me vaka ni sa dau caka tiko na vacabogiva kasa davo tiko na goneyalewa, ra dau lako yanina nonai caba era daukauta yani na kena kara lai meketikoya beka toka, vakaava na nomuni vanu mai Namosi?

V
Sili

Na gauna sa caka kina na bogi va sa qai uru na taunamu vakaviti, na gatu, tevu na ibe ni kana sa qaicaka na kara.

_: NI tana toka qori na vakabigiva, qori ena lomani va na siga, se lomani bogi

V
Sili

Na i otioti sara ga ni siga sa qai caka na bigiva, ni sa otina kana, ra sa qai suka yani na nonai caba, ra lako yani na nonai tokani ra lako yani na tinana vakacece be era lai veitalanqa, meke laga sere ka tuki na tabili, qiri na qita kei na lai marau tko e lomani vale.

_: Vilimaina me vaka koni sa tukuna toka qori, ni sa caka tiko na vakamarau taki ena lomvale, me vaka ena sona vaua e ra dau kau na gone mera laki sili, vakacava beka na Nakavu?

SILI [Io, dau laki sili na gone yalewa, sa qaidau kau ga yani e wai ka laki vakasilimi koya ga ko buna. Sana qai lako bekatoka yani ko tinaname vei tomani toka beka.

_: Ena kau tiko qori e wai, ena vakaisulutaki mevaka ena so na vanua au dau rogoca ni dau vaki sulu taki ko koya na gone mai vei ira na wekana cava nomuni vakasama ena tinano qo ?

SILI [Na gauna sa laki sili kina na goneyalewa, ena sulu tko mai vua na tiana, sana qai lako mai kina vanua sa tevu tu kina na dabedabe se kakana, na gauna sa mi dabe kina, na gauna ni kana, sara qai mai cokia nanona nei na dabedabe kei na nonai sulu e na veisau taki, ka sana qai kauta na nona nei me nona, ia, na nona nei esana qai tevuka tale na nona dabedabe me qai vakaisulu taki koya tale ena dau nai sulu era sa vakarau taka tiko mai na wekani tagae.

_: Kenai balebale ya e na so talega nai yau nei Buna se?

VAKAMAMACA [Io, na gauna ra sa lako mai kina na wekai tamana, eratou sana kauta tiko mai na nona iyau, sana qai wase nai yau esana wase tale tikoga kinana nei buna ni ko buna ea veiqaravi tko vua na gone.

_: Vilimaina, me vaka koni tukuni tiko qori na vakamamaca, ke cei edauvakarau taka na kakanani vaka mamaca ke tina se ko tama?

VAKAMAMACA [Ko ira na wekai tamani gone era na vakarau taka mai na kakana, Ko tinana sana nona ga naqaravi koya tiko, ke tamana sana qai nona na sigani vakabogiya. Me vaka era vakarau taka mai kina nai yau kei na magiti ko ira na wekai tamana.

_: Vaka cavanai sulu e dara na gone ni laki sili, ena vakarau tale ko cei?

VAKAMAMACA [Ko ratou saraga na wekai tinana ni sa lesu mai na sili, eratou sana qai vakarautaka na nonai sulu ko ratou na wekai tamana ka kau me laki vakamamaca taki.

_: Mai Cakaudrove Vilimaina, ni sa dau cava oti na vakamamaca e dau caka e dua na soqo ni vakavinavinaka me vaka na selevu, e dau cakabeka nai vakarau oqo ena nomuni vanua?

E sega, sega ni dau caka vei keimami na solevu, ni caka ga navakabogiva sa na yala kina, era sana mekemeke na marama, lagasere ko ira nai caba nei koya na gone yalewa, cauravou, oti ga sa oti, wese gana kenai yau, vua na wekadra na gone.

_: Daru na tosoya tale vaka lailai na neidaru vei talanoa ki liu, me vaka na gauna makawa edau vavayagataka beka tu na mai me dau tatarovi ni dra, me vaka ko keda nikua eda sa vavayaga taka gana qamuqamu sa tu ena sitea, era dau vakayagataka tale ga mai na marama ena nomuni vanua na masi ena gauna e liu?

M [Io, sa dau vakarautaka toka ga na maramatinana, na gaunabeka ga sa sucu mai kina na marama, sa na vakarautaki tiko kina namai me qusiqusi ni dra.

_: Vakacavana masi qori, esana dua gana masi ena dara tiko enaveisiga, se sana dua ga na masi ena dara toka ena vavabogiva?

✓ [Ena veisau tiko ena veisiga, veisau tiko vakatolu ni se bera na karebo, silili ga veisau sara, ka mai maroroi tiko kya sa vakayagataka oti.

_: Vilimaina, ena so na vanua era dau gunuva eso na wai vakaviti ko ira na marama ni ra tauvimate tiko me dau lako beka kina vakayinaka na dra ka me kua kina ni mosi na kete, vakacava vei kemudou e Namosi?

✓ [Ena so ga na vanua, mai vei keitou, Au kila toka beka kina ni sega. era sega ni gunuva. Lesu ga mai nasisili, era sa mai dabe toka kei budra, talanoa toka.

_: E so beka na tabu e dau tu vei ira?

Era dau tabu ga ni kania eso na kakana me vaka na vuaka, vonu.

Na kedra kakana e dau tavu, na uto, tavioka, maleya, ura,

Era tabu ni kania tale edua na kakana me saqa.

_: Isa, ni se bera ni cava na neidaru veitalanoa, au kerea me dua toka na nomuni vakasala vei ira na noda goneyalewa ena gauna edaidai me vaka ni ko ira na gone nika era sa dau lako tu vakaveitalia.

Vinda vakalevu tau, so nodra marama tubutubu, ni re sa laki gunu yasona, sa guileca;

tu mai ko ira na luvedra goneyalewa, sega ni dua me vakaraici ira tu, sara qai dau lako vakaveitalia, ra lako ka sotai ira na tagane kara qaidau mai leqa kina.

Vinaka vakalevu Vilimaina Koroidawa, ni qai rogoci Vilimaina Koroidawa tiko yani ya e dua na marama ni Nakavu mai Namosi ena yasana ko Namosi ka talanoa taka tiko yni ko koya na vakarau ni vakataletubu ni dua na gone ena nona vanua mai Namosi ena gauna e liu, Vinaka sara vakalevu Vilimaina Koroidawa.
